
Eugen SIMION

Zece scrisori către Cioran



Abstract

The article speaks about the ten letters that Constantin Noica sent to E. M. Cioran, published by Constantin Barbu. The author considers Noica to be the most talented epistle writer from his generation. Philosophy is the main theme debated in the correspondence, which is more likely to be a series of essays. Noica's style is direct, cordial, full of intellectual and moral reproofs and recommendations.

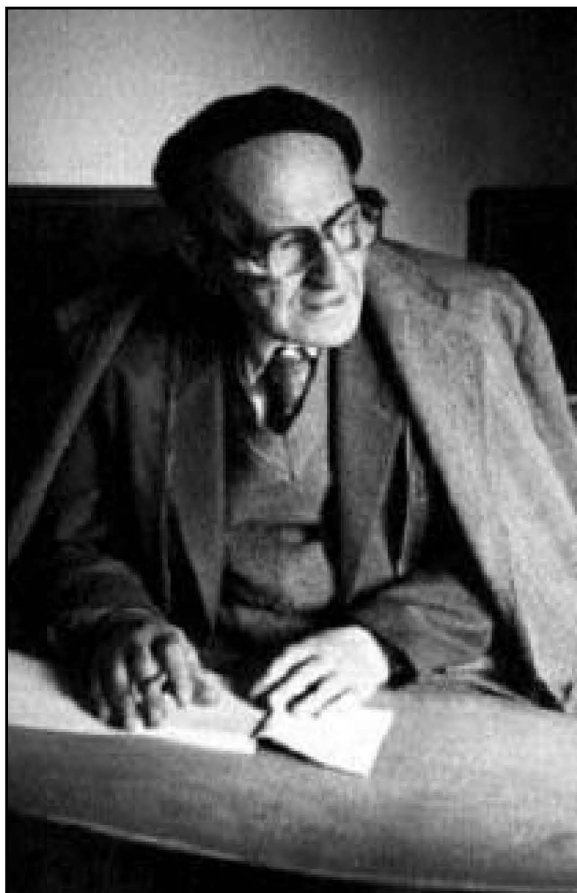
Keywords: Constantin Noica, E. M. Cioran, letters, essay, philosophy.

Constantin Barbu publică într-o broșură scoasă la Craiova zece scrisori* trimise de Noica (între 1931-1940) lui Cioran. Nu dă alte informații despre circumstanțele în care au fost scrise sau n-am dat eu peste ele. Prima este din 12.07.1931, ultima din 3.02.1940. Zece epistole care, în fapt, sunt zece mici eseuri despre... Despre ce? Despre orice, de la stilul de existență la idealul geometric și, de aici, la filosofie și la universul formelor. Un stil special de a corespunde (stilul noician), stil pe care filosoful l-a păstrat toată viața. Stil direct, cordial, plin de reproșuri și de îndemnuri morale și intelectuale. Uneori reproșurile ating mari cruzimi de limbaj, apoi vedem că ele ascund, în fapt, o mare iubire spirituală. Stilul, am putea spune, unui judecător care moralizează, la început, cât se poate de aspru pe inculpatul ce-i stă în față, apoi îl iartă și-l îmbrățișează ca pe un frate risipitor sau, pentru a rămâne în terminologie noiciană, ca pe un frate al fratelui risipitor. Oricum, filosoful Constantin Noica este un epistolier de talent, cel mai bun, poate, din generația lui. Nu-l poate concura decât Cioran, în tinerețe, mai târziu moralistul se plictisește când e să răspundă cuiva și declară (în *Cahiers*) că o scrisoare de consolare este pentru el o teroare și o felicitare de sărbători – un supliciu. A lăsat, cu toate acestea, un număr mare de scrisori (cele adresate, de pildă fratelui său) în care

dăm peste aforisme memorabile. A avut chiar imprudența, la bătrânețe, să se îndrăgostească de o nemțoaică tânără și filosoafă și să-i scrie mesaje de amor pe care femeia culturală grijulie le-a păstrat și le-a publicat după moartea filosofului. Din ele aflăm că filosoful, care deplângea în scrierile sale nenorocul individului de a se naște, ar fi vrut acum să-și petreacă restul vieții stând cu capul sub fustele doamnei din Köln...

Constantin Noica trece și el, tot spre senectute, printr-o idilă de acest gen, însă nota de intimism din scrisorile sale este minimă și, în cele din urmă, idila este învinsă de sentimentul prieteniei. O prietenie-amoroasă, așadar, și o corespondență acaparată de problemele filosofiei. Scrisorile către Cioran au o notă strict intelectuală și multe pasaje din ele pot fi publicate, separat, ca fragmente dintr-un jurnal de idei. Tema lor principală este, aș zice, *căutarea de sine* sau *definirea de sine*. Emițătorul și destinatarul sunt, amândoi, oameni tineri în căutarea personalității și a unui statut intelectual. Ei simt nevoia să vorbească despre ce li se întâmplă în lumea ideilor și despre stilul lor de existență în lumea ideilor. Își pun probleme grave (destin, Dumnezeu, criză mistică, problema „conținuturilor”, filosofia – bineînțeles – dar și filosofia ca mântuire, sfințenia, „melancolia categorială” etc.) și, din

* Scrisorile se regasesc în paginile revistei, p. 109-116.



când în când, „cad” în lume sau, cum zice în altă parte Cioran, „cad în istorie”... Atunci Noica reclamă imperfecțiunile spiritului, dă sfaturi, își ceartă cu o falsă asprime prietenul care dă semne de scepticism față de filosofie și-i reproșează slăbiciunile lumești: „donjuanisme tale”, „treci printr-o fază acut ne-nietzschiană”, [ești] „om al dezordinelor și neîncadrărilor”... Se ceartă și pe sine, își caută un stil și are uneori sentimentul că nu-l găsește... Dar nu disperă, ca scepticul Cioran, nu anunță apocalipsuri, suferă din când în când și el, dar, om chibzuit, nu vrea să sufere degeaba: vrea să valorifice suferința și să analizeze „revelațiile dureții”. Curios personaj! Are 21-22 de ani, când începe această corespondență, și peste zece ani are aceleași teme și același ideal: *să pună ordine în dezordinea lucrurilor*, să valorifice chiar și „toxinele [...] nesistemică” pe care le transmite colegul său de generație – spirit agitat, om al *devalorizărilor și neîncadrărilor*...

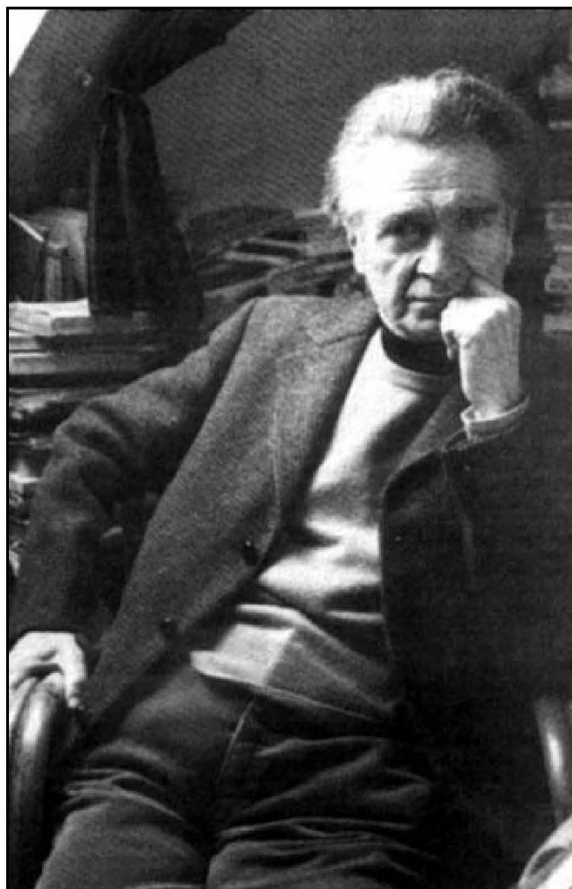
La 12 iulie 1931 tânărul Noica se află la Sinaia și, crispat după ce citește scrisoarea

primită de la Cioran, îi răspunde într-o chestiune de stil de viață. O primă delimitare între cei doi tineri filosofi: unul care contestă filosofia și se declară strivit de probleme (Cioran), altul care studiază sistematic filosofia și vrea s-o pună într-o ordine geometrică (Noica). Cel din urmă vrea să afle un punct privilegiat de observație: *dincolo de probleme*, pentru ca pasiunile să nu-i tulbure judecata. Iată cum exprimă Noica această voință de detașare (obiectivare) pe care și-o pun toți cei care judecă fenomenele spiritului, critici literari sau filosofi: „Pe urmă noi doi nici nu putem sta bine de vorbă. Tu ești încercuit în probleme din ai căror termeni nu poți ieși – eu sunt descercuit de orice problemă, cu toate eforturile mele de a-mi găsi un plasament spiritual. Poziția mea, dacă vrei să-mi acorzi una, este de stil. Poziție dincolo de probleme, o perspectivă în care să nu am de operat decât cu un univers formal. Idealul meu sterp e geometria.”

Sterp, *idealul geometriei*? În *De Cello* filosoful va face, dimpotrivă, elogiul spiritului geometric și va împărți culturile în culturi geometrice (fecunde) și culturi *amorfe, istorice* (infecunde din punct de vedere al spiritului). Mai are ceva de obiectat acum: tinerii nu își pun întotdeauna probleme serioase, adevăratele probleme. Chiar el, cu idealul sterp geometric, a fost în stare „să-și acorde o criză mistică”. Cum este cu puțință? O altă problemă (majoră) de neseriozitate: la 19 ani și-a pus problema *raporturilor dintre temporal și spiritual în odiseea creștină*, iar la 20 și-a asumat o altă problemă imposibilă: „puntea dintre cosmologie și antropologie grație căreia fundamentam, în treacăt, sociologia și soluționam, tot în treacăt, dar definitiv, problema liberului arbitru”. Încă o dată: cum este cu puțință? Neseriozitatea vine acum, să se observe, din altă direcție: lipsa de măsură a spiritului tânăr, disponibilitatea prea mare față de subiecte așa de grele. Noica se ceartă din nou pe sine, își impută păcate grele, dar când vedem despre ce este vorba ne dăm seama că filosoful se cam răsfăță cu slăbiciunile, neajunsurile, în fine, cu păcatele sale. Le exagerează, când nu le inventează de-a

dreptul, pentru a le putea pune, apoi, în ordine și a trage o concluzie în privința stilului situat, știm deja, *dincolo de probleme*.

Un auto-portret interior, un auto-portret spiritual la început de drum, un desen subiectiv construit nu din calități, ci din negativități și, printre rânduri, dorința de a fixa, repet, un stil de existență și de a consolida caracterul unui om care stăpânește *formele*. Ca să dea o notă de detașare, epistolarul nu folosește persoana întâi singular, cum fac de regulă cei care se confesează, ci persoana a doua (*tu*), cum fac memorialiștii vechi: „ce am eu, oare ce au alții? Eu citesc o carte și asta-mi dă un brânci. Pe urmă mă opresc. Dacă citesc o altă carte o pornesc iar. Dacă nu decad. Decad în sănătate. Procedez după instincte și printr-o bună asimilație. Cât crezi că plâng moartea fratelui meu? Când am o depresiune organică mă doare. Când funcționez bine, aproape că înțeleg și, oricum, uit”. Nu respect cu adevărat decât acest fapt viu al fiziologicului. Restul e farsă. Perseverez în ea lucid, prin nu știu ce perversiune sau, poate, printr-un simplu efort de voință. Ce poți da, astfel? Te naști dintr-o familie de oameni care n-au fost „posedați” de nimic. Și sunt cinstiți și întregi, dar nu cred în Dumnezeu, n-au bibliotecă, nu discută latinește în casă și nu sunt nici măcar comuniști. Tu trebuie să iei lucrurile de la început. La 18 la 20 de ani te lămurești și adopți o formulă. Dar cum poți s-o treci în sânge? Cum să refaci toți anii pierduți, cum să reiei creșterea ta sufletească după legile ordinii de lucruri adoptate, când în tine lucrurile sunt deja crescute, când ai buruieni puternice și mari? Dar nu făceai chiar tu procesul colectivităților mici, într-o zi? Ți spun cinstit, Cioran, am convingerea că dacă mă nașteam altundeva, într-o altă țară cu resturi mai serioase, dacă nu mă dezvoltam sufletește cu viziunea artistică a lui Grigore Alexandrescu sau cu istoria ridicolă a lui Vlad Țepeș – eram puțin mai bun decât sunt. – Și atunci în viața mea spirituală eu sunt orfan etnicește, orfan în familie și străini de așezările mele trupesti. Cum să nu te stimez ca ai măcar beneficiul acestei instabilități trupesti? Că mintea și trupul tău convin, că una e prelungire și nu stavilă



celeilalte? Îmi spui că suferi, dar tu știi mai bine decât mine că altfel n-ai avea revelații. „Revelațiile durerii” eu n-am să le pot înțelege decât estetic.”

Să reținem câteva sugestii: filosoful se simte „orfan în familie”, iar în viața spirituală, „orfan etnicește”. S-a născut într-o țară cu „resturi” mici și, dacă se naștea într-o țară cu „resturi mai serioase”, altul ar fi fost, probabil, destinul lui... Este, după cum știm, și ideea lui Eugen Ionescu din *Nu* („dacă eram francez, eram genial”), este, într-o formă mai fastuos nihilistă, și ideea lui Cioran din *Schimbarea la față a României*. E curios s-o aflăm, acum, în corespondența lui Noica, mai legat decât alții din generația sa de realitățile românești. O opțiune care nu-i, totuși, eternă. O va abandona repede, chiar dacă nu-i mulțumit de ceea ce descoperă în lumea spiritului românesc. Va studia „mala-diile spiritului românesc”, căutând în ele elementele sănătoase, creatoare ale spiritului geometric. Acum, la 22 de ani, înțelege lucrurile estetic, chiar și revelațiile suferinței

pe care le acuză, frenetic, corespondentul său Cioran... Noica nu și le asumă, dar laudă „dezordinea glorioasă” a celui care le trăiește (Cioran). Mișcare tactică, pedagogie prietenească: „e o dezordine atât de glorioasă în tine, încât mă simt în stare să-ți dau dreptate”... Strategie noiciană. După o discuție în răspăr, o închidere care deschide...

Peste doi ani (30-IV-1933), discuția este reluată exact de la același punct. Autoevaluări, încercare de „algebralizare [a] vieții sufletești” și încercarea, tot așa de grea, de a exorciza negativitățile spiritului și, mai ales, negativitățile omului care lucrează cu formulele spiritului. Noica a devenit aproape un specialist în această chestiune. El pune mereu lumea „în temă” și dă de lucru spiritului oferindu-i „probleme”... Caută în continuare un *echilibru* și are impresia că nu l-a găsit. Are toate elementele pentru a fi un om echilibrat – dar n-a reușit să fie. Joacă ping-pong, dansează, face sport, se bucură „de aspectul naiv al lucrurilor”, e atras de lectură, dar nu este bucuros în totalitate... Filosoful care cultivă spiritul geometric nu cunoaște, care va să zică, nici el liniștea. Este chiar puțin gelos (nu-i, totuși, o gelozie tactică?) pe amicul său pentru că a ajuns la „conținuturi” în timp ce el, omul care tânjește după echilibru, se ceartă încă serios cu *formele*: „Între noi doi deosebirea e comună. Tu ai ajuns la conținuturi. Tu ai o orientare și în cadrul ei ai viață și polemici. Eu stau încă la polemicile astea formale. Eu nu cunosc adevăratele pasiuni ale intelectualității, pentru că n-am conținuturi încă. Dacă am avut până acum, m-am pripit. N-am dreptul la nici o polemică. Nici n-am vremea, vezi bine.” Duce o viață de ascet? Așa s-ar putea înțelege din frazele ce urmează: „Dacă n-aș fi un om anemic peste măsură, eu aș încerca să verific matematic această viață de ascet. De altfel, dacă te stimez pe tine atât de sincer e pentru că practici cantitățile negative – în bună parte.” Așa se poate înțelege, dar înțelegerea este aproximativă pentru că, într-un paragraf anterior, filosoful ascet făcea sport, dansa și se bucura, s-a văzut, de aspectul naiv al lucrurilor...

O mică, neimportantă contradicție în scenariul noician. Vor fi și altele. Cam în ace-

eași perioadă (1933) respinge, se știe, filosofia de școală. Aici (într-o scrisoare către Cioran) acceptă, totuși, *spiritul de școală* pentru că a) ajută la „înstituirea unei ordini dominante” și b) permite „realizarea unui primat al problemelor secundare”... Corect. Este misia de totdeauna a școlii. Noica acceptă, acum, ceea ce caută, în fapt, spiritul său dornic să pună ordine în dezordinea realului. S-a apucat să studieze, din aceleași motive, matematicile și, după un an, le-a părăsit pentru o perioadă și nu se simte bine: „Eu sunt ceva mai turburat, de câțva timp. M-am plictisit de matematicile oficiale; nu știu ce mi-a venit să-mi impun să dau examene. Abia aștept să reiau filosofia și matematicile celelalte, ale mele. Le-am suspendat pe câteva luni, dar fără ele viața ideilor îmi pare searbădă. M-am învățat să lucrez prea calm. E un exces de metodă care mă stăpânește și care o să mă scoată din sărite într-o zi.” Câteva nuanțe: e vorba de „matematicile oficiale” (de care s-a plictisit) și de „matematicile” sale, pe care continuă să le frecventeze. Întrebare: cum arată matematicile filosofului („matematicile celelalte”) și la ce folosesc ele dacă, frecventându-le, filosoful a ajuns deja la un „exces de metodă”?... Fapt, iarăși, curios: spiritul care aspiră la exactitatea și răceala geometriei se simte în pragul de a-și pierde mințile. Nu-i bun, dar, nici excesul de metodă, prea multă exactitate strică, echilibrul exagerat poate dezechilibra spiritul...

Omul nemulțumit de efectul matematicilor oficiale asupra spiritului filosofic nu-l pierde din vedere în acest proces pe neli-niștitul, freneticul Cioran, omul tuturor nemulțumirilor... Îl citește și-l ceartă cu blândețe, încât cearta este, în fapt, o recunoaștere a talentului pe care, sincer sau doar diplomatic, îl invidiază. Îl sfătuiește să nu mai scrie despre sine, ci despre orice altceva. O propoziție iscusită: „de ce te grăbești să scrii lucruri atât de adevărate încât să nu mai ai pe urmă nimic de spus?...” Este de părere, așa dar, că cine se ocupă prea mult de sine își pierde timpul („mi-e rușine: simt în plus că-mi pierd timpul când mă ocup de mine”)... Curios, iarăși curios: generația tânără care aduce în literatură experiența și

cultivă autenticitatea, nu-i mulțumită acum de explozia a ceea ce Eugen Ionescu (omul subiectivității absolute) numește explozia „eurilor babelice” ... Iată-l acum și pe spiritul geometric al „criterioniștilor” că se revoltă împotriva excesului de subiectivitate. Aici este în concordanță cu sine, chiar dacă se plânge (dar nu în chip convingător) că n-are conținuturi, ci numai forme: „Vezi, astă seară, îmi trebuie și mie conținuturi. N-am cu mine decât forme. Singurul meu conținut e tot o alcătuire de forme: cartea aceea de care-ți vorbeam, istoria omului anomic, o voi numi *Matesis*, sau *bucuriile simple*. Dar, deși simple, bucuriile acelea sunt singurele pe care le voi fi avut – cine știe dacă nu pentru o viață întreagă”.

Omul formelor, spirit încercuit de forme, spirit fără conținuturi? Așa crede despre sine tânărul Noica. Putem să-l credem? N-a aflat tânărul filosof conținuturi? Dar ce reprezintă judecata *formelor* și pe ce se bazează împărțirea culturilor și, în genere, în ierarhizarea lucrurilor dacă nu pe o cunoaștere a conținuturilor din lucruri și din structurile interioare ale culturilor? Impresia mea este că filosoful își creează dificultăți ca să-și pună spiritul la încercare. Și să le învingă...

Discută în alt rând (2-VIII-1936) problema mântuirii prin filosofie, zicând că filosofia în sine este o mântuire a spiritului și că cine se ocupă de filosofie „nu cunoaște alt soi de îndoială” ... O mântuire, adaugă el în chip surprinzător, „în mediocritate și «sistem»” ... Bizar! Noica este un om de sistem și nu mizează decât pe filosofie când e vorba de disciplinele spiritului. Înseamnă că mizează pe o mediocritate?... Nu-l putem crede. Un joc al spiritului sofistic... Schimbând tema, el laudă scrisul frumos al lui Cioran („Cum poți scrie frumos”?) și remarcă un fapt pe care l-au observat mai târziu mulți în legătură cu discursul nihilist al lui Cioran: stilul strălucitor al moralistului pune la îndoială mesajul apocaliptic din interiorul frazelor... Noica este chiar mai radical cu această idee: „e aproape o formă de înfrângere, – zice el – e în orice caz o decădere, scrisul, tu știi bine asta, mai bine decât mine”. Scrisul frumos ca înfrângere, scrisul ca decădere!... Un sofism frumos, o



întoarcere a sensului ce stă bine în propozițiile ordonate, deloc uscate, ale omului care caută conținuturi și se plânge că nu poate ieși din labirintul formelor.

Scrisorile din 1939-1940 sunt mai criptice și mai atașate de actualitate, deși Noica spune că a rămas, în esență, un atenian și se ocupă de „melancolia categorială”. Cere lui Cioran, aflat la Paris, să-și revizuiască „decepțiile și dezgusturile”, să părăsească moleșita Franța și să se lege „de colțul ăsta de lume”, adică de realitatea românească. O frază sibilinică: „acum când orizontul se mai limpezește nițel și glasurile noastre încep să se ridice” ... În ianuarie 1940, Noica așteaptă o Ioana D’Arc care să ne scape pe noi, românii, de „englezii dinăuntru” ... Aluzie, repet, criptică. Cine sunt acești englezi din interior? Se pregătește să scoată, în acest timp, revista „Adsum”. Omul formelor lasă impresia că a părăsit spiritul atenian și a căzut rău, adânc, într-o istorie primejdioasă...